

ХОРОВА ТЕАТРАЛІЗАЦІЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС

Постановка проблеми. Все частіше в сучасній художній культурі звертаються до театралізації, а зокрема, театралізації в хоровому виконавстві. Багато в чому це обґрунтовано спрямованістю до поєднання різних напрямків в мистецтві. Внаслідок чого розвиваються нові форми, стираються кордони академічно виділилися три пласти - фольклорний, академічний та розважально - побутовий. Сценічна репрезентативність та театралізація в хоровому виконавстві є невід'ємним атрибутом сучасної музичної культури.

Свій потенціал, в плані театралізації хоровий концерт, як – жанр, виявляє себе в секулярну добу, коли композитори починають створювати хорові твори для концертних презентацій, а диригенти – втручати у виконавський процес на правах режисера. Отож, хоровий концерт, що будується на антифонному звучанні з темброво-просторовим звукоутворенням, є відкритим до візуально-пластичних ефектів. Як масштабний твір, він має мати наскрізну драматургічну дію-фабулу, яка потенційно передбачає – театралізацію.

Аналіз наукових досліджень. Над дослідженням цієї проблеми працювали такі науковці як: Є. Ігнатенко, Г. Батичко, М. Рицарева, О. Тарасова, Г. Цмиг, О. Кириленко та ін..., але сучасний етап розвитку хорової театралізації (концерту зокрема) в Україні, у тому числі питання сценічної репрезентативності та хорової театралізації, у спеціальних роботах – не відображено.

Мета статті – проаналізувати та висвітлити історико-теоретичний аспект концепції розвитку хорової театралізації.

Виклад основного матеріалу. Історія взаємозв'язку хору і театру йде в глибину століть. Їх джерело - мистецтво давнини, що представляє собою синтез різних мистецтв, таких як ліцедейство, ряджені, маскування, ігри на музичних інструментах, спів, танці та інше. Взаємодію хору і театру можна виявити і в побутових обрядових дійствах, і в храмовому синтезі.

Під театралізацією розуміється, з одного боку, проникнення поза музичного початку, зрежисоване і яке одночасно містить акторську імпровізацію виконання хористів і інструменталістів, збагачення виконавської манери мімічними рухами, жестикуляцією, іншими пластичними елементами.

Крім цього, з іншого боку, в уявленні про театралізацію входить і музична складова: актуалізація незвичайних прийомів синтезу музики зі словом, яке звучить, прийомів тембрової диференціації і тембрової персоніфікації, застосування акустичних ефектів виконання, пов'язаних з просторовим переміщенням виконавців по сцені і залу для глядачів.

Ознаками хорової театралізації є:

- Ігрове протиставлення і нетрадиційну розстановку груп хору;
- Рух груп хору або солістів в просторі залу або сцен;
- Постановку різноманітних ансамблів і мізансцен;
- Встановлення контакту між виконавцями і глядачами, з допомогою залучення глядацької зали в художній простір співучасті. Завдяки цьому виникає емоційне збудження, яке об'єднує виконавців та глядачів;
- Використання звучання різних інструментів, окремих елементів реквізиту, світлового оформлення, костюмів [3, с. 200].

Поняття «театралізація» часто пов'язують з культурно-просвітницькою роботою. Її розуміють як «привнесення художніх елементів (музика, танець, драматична дія) в свято, організацію діяльності за законами театру», «складний творчий метод, який має глибоке соціально-психологічне обґрунтування і найближче стоїть до мистецтва театру» [1].

Вважається, що художньо організувати і зрежисувати можна і зміст заходу, і саму дію за допомогою використання всіх складових театрального мистецтва: слова, мізансцени, кольору, світла, музики, просторової композиції, художнього оформлення, шумів і діяльності учасників. При цьому театралізація може бути пов'язана з драматичною дією чи бути автономною, оскільки, на відміну від драматизації, вона спрямована не тільки на текстову структуру:

постановку діалогів, створення драматичної напруги і конфліктів між персонажами, динаміку дії. Для неї не обов'язкова присутність конфліктів, сценарію, системи ролей.

У загальному сенсі слова театралізувати подію або текст означає «інтерпретувати його сценічно з використанням сцени і актора, для того, щоб поставити ситуацію. Візуальний елемент сцени і постановка дискурсів суть ознаки театралізації» [2, с 65-70].

Звернення до театралізації в сучасній художній культурі багато в чому обумовлено тенденцією міжвидового, а також між- та серед жанрового синтезу. У результаті розвиваються нові, синтетичні в своїх можливостях форми, стираються різкі межі у сферах виконавства, які академічно відокремилися. Серед багатьох інших прикладів синтетичних форм, можна говорити про привнесення театральних елементів в хорову музику, результатом якої стає хорова театралізація. В основі даного художнього явища лежить музично - театральне дійство, що є синтезом хорового співу, руху, драматичного і мовного вираження. Цей синтез спочатку закладений в народній співочій традиції творів й виконанні музичних творів. Для академічного хорового виконавства він не характерний.

Театральність в музичному мистецтві може проявлятися по-різному: в драматургічному розвитку, в музично - тембровій персоніфікації, а також зовнішнім чином – як рух виконавців по сцені, візуалізація музичного образу.

Зовнішня театралізація несе в собі не тільки візуальну модифікацію концерту, перетворюючи його в спектакль, а й відкриває нові шляхи акустичних прийомів з активізацією просторової складової дійства: рух виконавців по сцені тягне за собою звуковий рух, антифони, стереофонічні ефекти. Активний діалог різних мистецтв може вважатися повноцінним тільки в тому випадку, якщо в ньому будуть задіяні всі аспекти театралізації: ідейний, змістовний, виразний, ілюстративний, а також враховані зовнішні фактори (акустика, костюми, сценічне оформлення та ін.), що впливають на якість контакту «сцена-зал».

Театральність і театралізація у виконавській діяльності реалізуються через трактування художнього простору, сценографію, сценічний рух, розподіл рольових функцій. Найважливішим фактом сучасності стає те, що в другій половині ХХ ст. театральність проникає в далекі від театру області, наприклад в камерну хорову музику, породжуючи нове художнє явище – хоровий театр [1].

Хоровий театр називають напрямком сучасного хорового мистецтва, «основу якого складає вокально-сценічне дійство, що перетворює концерт в театральну-хоровий спектакль, головна дійова особа якого – камерний хор; кожен учасник хору одночасно є солістом і артистом сценічного шоу. Театральну-хоровий синтез передбачає: наявність барвистих вокальних тембрів, уміння учасників співати в хорі, ансамблі і соло; артистизм, сценічну пластичність і рухливість. Музично-театральну інтерпретацію хорової вистави визначає творча співдружність «диригент-режисер» [4, с. 20].

Театралізація у сфері хорової музики, сценічна адаптація несценічних музичних творів є специфічною рисою художньої культури нашого часу.

У сучасному хоровому мистецтві все частіше спостерігається відмова від традиційної для концертного виконання сценічної статичності і пошук нових форм освоєння простору. Хоровий театр, як синтез хорового співу та сценічного втілення музики, передбачає залучення не лише співацьких та акторських засобів, але й режисерську участь, адже у виразному комплексі хорового театру об'єднані спів та пластика, сценічний рух та хореографія, драматична майстерність, гра на різних інструментах, ігрові моменти, звукові та світлові ефекти, костюми чи окремі аксесуари, декорації та реквізит.

Хоровий театр відкриває можливості і для нових акустичних прийомів: сценічний рух виконавців обумовлює рух джерел звуку, стереофонічні, антифонні ефекти.

Хоровий театр, як театральну-концертну практику, володіє великим потенціалом комунікативних можливостей, адже нерідко допускає залучення слухача-глядача у процес виконання – відбувається його своєрідне перевтілення в активного учасника сценічного дійства [5, с. 59-60].

Висновки. Розглянута у статті проблема теоретичних та історичних засад театралізації хорової музики свідчить про широке її обговорення не тільки у мистецтвознавчих, а і музично-педагогічних дослідженнях.

Встановлено, що театралізація у хорovому виконавстві (театралізація у хорovих концертах) має вплив на глядача, дозволяє формувати естетичний смак, підвищувати загальнокультурний рівень у підростаючого покоління та їх батьків і, таким чином, виступає стимулом розвитку творчих здібностей, та духовності підростаючого покоління. Ми підтверджуємо думку про те, що хорова театралізація вимагає зміни основних принципів академічного хорovого виконавства: його статичності, неподільності хорovих партій, їхнього площинного розташування в сценічному просторі, необхідність диригентського управління виконанням. Навіть сцена в зв'язку з цим розглядається не просто як місце для розміщення хору, а як художній елемент.

Таким чином, театралізація є явищем яке активно розвивається у сучасному українському хорovому мистецтві. Його прояви різноманітні і залежать від творчих інтенцій композиторів і виконавців. Які звертаються до жанру хорovого концерту як головного репрезентанта музично-театрального виду творчості. Усе це свідчить про актуальність і перспективність театралізації хорovих творів у розвитку вітчизняного та світового мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загвязинский В. И. Теория обучения: Современная интерпретация: учеб. пособие. / В. И. Загвязинский. – М.: Академия, 2001. – 192 с.
2. Іригіна С. О. Театральна педагогіка як мистецько-педагогічна проблема у системі диригентсько-хорovої підготовки майбутніх учителів-музикантів / С. О. Іригіна // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – 2017. – Вип. 157. – Кропивницький : Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2017. – С. 65-70.
3. Кириленко Я.О. Театралізація в сучасному українському хорovому концерті: теорія і практика: монографія / Я. О. Кириленко. – Дніпро: ЛПА, 2017. – 216 с.
4. Овчинникова Т. К. Хоровой театр в современной отечественной музыкальной культуре: автореф. дис. ... канд. искусствоведения: 17.00.02. – Ростов-на-Дону, 2009. – 21 с.
5. Тевосян А. Т. Немного о хорovом театре / А. Т. Тевосян // Искусство в школе. – 1998. – № 5. – С. 59–64.

Кучера Софія

Науковий керівник – доц. Ороновська Лариса

ОСОБЛИВОСТІ АНСАМБЛЕВОГО СПІВУ У ТВОРАХ ВОКАЛЬНОЇ ФОРМАЦІЇ «ПІКАРДІЙСЬКА ТЕРЦІЯ»

Манера співу у хорі дещо відрізняється від сольної, має певні специфічні особливості, пов'язані з тим, що кожна хорова партія має звучати як один голос, тобто ансамблювати, незалежно від сили звуку, індивідуального забарвлення голосу, специфічних окремих недоліків певного хориста» (С. В. Шуневич)

Постановка проблеми. Історія співу за відсутності акомпанементу має істотну протяжність. Ця традиція була пов'язана з виконанням творів народного мистецтва, а пізніше стала невід'ємним атрибутом церковних богослужінь. Але з часом спів а capella набув нових форм і став інструментом розвитку виконавської майстерності учасників хорovих колективів.

У сучасній культурі акапельний спів є частиною таких музичних напрямів, як госпел (сучасний, міський, модерний), рок, джаз, поп-музика, фолк тощо. Таким чином, актуальність звернення до даної теми обумовлена важливістю співу а capella в удосконаленні ансамблевості, яка, у свою чергу, відіграє важливу роль у становленні цілісності музичного колективу (це однаково справедливо як для хору, так і для групи естрадних виконавців).

Вокальному мистецтву та голосу як визнаному найдавнішому музичному інструменту присвячена низка праць різної спрямованості. Спів різниться за своїми характеристиками, оскільки може бути як сольним, хорovим, так і ансамблевим (груповим), а також як із акомпанементом, так і без нього. Останній різновид, починаючи з XVI ст., отримав назву співу без супроводу, або - а capella. Історією виникнення та розвитку цього виду вокалу займається в тому числі В. М. Касян [2]. Власне, акапельне виконавство є предметом багатьох дослідницьких праць, наприклад, О. М. Батовської, яка вивчає, зокрема, проблеми строю в сучасній хорovій музиці а capella [1].